

УДК 657.1.012.1

КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Здреник В.С., к.е.н.

Тернопільський національний економічний університет

В статті розглянуто підходи до облікової класифікації фінансових інвестицій за стандартами Російської Федерації та класифікація фінансових інвестицій відповідно до МСФЗ. Виявлено проблемні питання при вивченні запропонованих дослідниками класифікацій фінансових інвестицій. Проаналізовано авторські позиції щодо розмежування видів фінансових інвестицій та їх класифікаційні ознаки і запропоновано авторське бачення класифікації фінансових інвестицій для потреб обліку та внутрішнього контролю, в основу якого покладено врахування запитів користувачів інформації (в т. ч. потенційних і функціональних інвесторів).

Ключові слова: інвестиційна діяльність, фінансові інвестиції, критерії класифікації фінансових інвестицій, ознаки класифікації, види фінансових інвестицій, класифікація фінансових інвестицій

The article deals with different approaches to accounting classification of financial investments according to the standards of Russian Federation and also classification of financial investments in accordance with International Standards of Financial Accounting. There have been elucidated some problematic points in studying classifications of financial investments suggested by researchers. There has been analyzed the author's position on the delimitation of types of financial investments and their classification peculiarities and suggested own understanding of classification of financial investments for the accounting needs and internal control which presupposes incorporation of user requests information (including potential and functional investors).

Keywords: investment, financial investment, financial investment criteria of classification, the points of classification, types of investments, the classification of financial investments

Актуальність проблеми. В сучасних умовах, які характеризуються посиленням розвитку ринкових механізмів і конкуренції, здійсненням структурних перебудов і переорієнтації виробництва, значно збільшується потреба в фінансових інвестиціях. У такому

разі розробка успішного, дієвого механізму здійснення фінансового інвестування та його обліку набуває особливої актуальності. Поряд з цим, зважаючи на існування не лише вітчизняних, а й іноземних джерел інвестування, значно підвищуються і вимоги до обліку, який є джерелом своєчасної та достовірної інформації не тільки для прийняття суб'єктами ринку економічно обґрунтованих рішень і передбачення ризиків у своїй інвестиційній та фінансовій діяльності, а й для потенційних та зацікавлених користувачів такої інформації. Основою раціональної організації обліку є економічно обґрунтована класифікація фінансових інвестицій. У цьому контексті зусилля науковців і практиків спрямовуються на забезпечення формування класифікаційних ознак, які б розкривали досліджуване поняття зі сторін, які цікавлять, насамперед, користувачів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Багато авторів приділяють увагу дослідженню теоретичних і практичних аспектів класифікації фінансових інвестицій. Висвітлення проблемних аспектів цієї проблеми знайшли своє відображення в роботах таких дослідників як Ю.А. Вериги, Я.В. Голубки, В.М. Гончарова, О.С. Корпан, Я.Д. Крупки, Н.М. Клим, І.І. Мудрої, Ю.А. Подвисоцького, Є.Б. Пономаренко, Л.К. Сук, О.О. Терещенко, Ж.М. Чабаненко, А.П. Шаповалова та інших. Проте, попри значний інтерес науковців до даного питання та значну чисельність авторських публікацій на дану тему, не вирішеними залишаються ряд питань, пов'язаних саме з класифікацією фінансових інвестицій. У зв'язку з цим, завдання дослідження полягає перш за все у здійсненні систематизації класифікації фінансових інвестицій запропонованої різними авторами з метою її подальшого удосконалення відповідно до сучасних вимог (в тому числі задля посилення інформаційності для цілей управління й контролю).

Мета роботи полягає в узагальненні основних існуючих підходів та формуванні рекомендацій щодо удосконалення класифікації фінансових інвестицій для потреб обліку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Беручи до уваги різні цілі і різне походження інвестицій, виникає потреба у їх класифікації. У вітчизняній економічній літературі фінансові інвестиції класифікують за різними ознаками, які в свою чергу залежать від мети здійснення інвестування суб'єктом господарювання. З метою обліку, аналізу та кон-

тролю підвищення ефективності використання фінансових інвестицій необхідна їх науково обґрунтована класифікація, що дозволяє не тільки розробити методикау їх обліку, а й на цій основі отримувати об'єктивну інформацію для підвищення ефективності діяльності підприємства.

Розглядаючи зарубіжні підходи до облікової класифікації та оцінки фінансових інвестицій спершу звернемо увагу на підходи Російської Федерації до цих облікових питань. Так, положення з бухгалтерського обліку РФ 19/02 “Учёт финансовых вложений” до складу фінансових інвестицій включає:

- державні і муніципальні цінні папери, цінні папери інших організацій, зокрема боргові цінні папери, в яких визначена дата і вартість погашення (облігації, векселі);

- внески до статутних (пайових) капіталів інших організацій (зокрема дочірніх і залежних господарських товариств);

- надані іншим організаціям позики, депозитні внески в кредитних організаціях, дебіторська заборгованість, придбана на підставі уступки права вимоги тощо [1].

Класифікація фінансових інвестицій за стандартами Російської Федерації передбачається наступним чином:

1. У межах класичного розподілу активів – на поточні та довгострокові фінансові інвестиції;

2. Класифікація з метою балансової оцінки, за якою фінансові інвестиції розподіляються залежно від можливості визначення їх поточної ринкової вартості.

Облік фінансових інвестицій регулюється також міжнародними стандартами: МСФЗ 28 “Інвестиції в асоційовані підприємства”, МСФЗ 31 “Частки в спільних підприємствах”, МСФЗ 32 “Фінансові інструменти: розкриття та подання”, МСФЗ 39 “Фінансові інструменти: визнання та оцінка”. Класифікація фінансових інвестицій, відповідно до МСФЗ, здійснюється за трьома основними ознаками:

1. За терміном інвестування фінансові інвестиції поділяються на поточні фінансові інвестиції та необоротні фінансові інвестиції;
2. За видом фінансових інструментів: інвестиції за основними фінансовими інструментами, інвестиції за похідними фінансовими інструментами;

3. За методом оцінки: фінансові інвестиції за справедливою вартістю з відображенням переоцінки як прибутку або збитку, інвестиції, що утримуються до погашення, фінансові інвестиції, призначені для продажу [15].

Наведена класифікація інвестицій відображає найбільш суттєві їх ознаки, а при необхідності вона може бути поглиблена залежно від підприємницької або дослідницької мети.

Досить повно та глибоко розглядала види та класифікацію фінансових інвестицій у своїй дисертації Є.Б. Пономаренко. Вона запропонувала свою класифікацію фінансових інвестицій та навела її значення для цілей обліку та контролю (табл.1).

Таблиця 1. Класифікація фінансових інвестицій, що враховує завдання обліку та контролю запропонована Пономаренко Є.Б.

№ з/п	Ознака та види		Значення для бухгалтерського обліку та контролю
1	Строк дії	Короткострокові	Дана ознака покладена в основу побудови синтетичних рахунків, призначених для обліку фінансових інвестицій, є основою при розробці програми контролю
		Довгострокові	
2	Джерела інвестування	Власні	Врахування даної ознаки дозволяє отримати інформацію щодо формування первісної вартості фінансових інвестицій, розрахунку витрат, понесених на їх придбання
		Запозичені	
		Залучені	
3	Форма інвестування	Прямі	Дозволяє враховувати додаткові витрати пов'язані з пошуком та придбанням фінансових інвестицій
		Портфельні	
4	Регіональність	Зовнішні (іноземні)	Здійснення іноземних інвестицій має свою специфіку облікового відображення в порівнянні з інвестиціями, які здійснюються на території України. Перевірка операцій з іноземними інвестиціями вимагає додаткових знань контролера та використання додаткових методів контролю
		Внутрішні (національні)	
5	Порядок оцінки	Фінансові інвестиції, справедливу вартість яких можна визначити	Врахування цієї ознаки дозволить визначитися з методом оцінки фінансових інвестицій
		Фінансові інвестиції, справедливу вартість яких не можна визначити	

Джерело: узагальнено автором на основі [11, с. 13]

Запропонована класифікація забезпечує формування реальної, повної та достовірної інформації про об'єкти фінансових інвестицій. Визначені ознаки мають безпосередній вплив на відображення фінансових інвестицій в обліку та контролі. Врахування зазначених ознак дозволяє забезпечити бухгалтера необхідною інформацією при складанні фінансової звітності, полегшить вибір відповідних субрахунків, аналітичних рахунків до рахунків 14 «Довгострокові фінансові інвестиції», та 35 «Поточні фінансові інвестиції», а також дозволить полегшити процес розробки робочої програми контролю [11, с. 13].

В процесі дослідження видів прибутку, нами було розглянуто більше 20 класифікаційних ознак. Багато хто з авторів виділяв однакові ознаки, деякі вносили свої, які на їх думку повно характеризують об'єкт, проте нам хотілось виділити ті ознаки, які найчастіше зустрічалися в літературі. Проведене дослідження систематизовано у наступній таблиці (табл.2).

Таблиця 2. Класифікаційні ознаки фінансових інвестицій

Ознака	Автор											
	Клим Н.М. [6]	Литвин З. [9]	Чабаненко [14]	Лисенко О. [8]	Крупка Я.Д. [7, с.162]	Терещенко О.О. [13]	Пересада А.А. [10]	Гордололова Н.В. [3]	Дерун І.А. [4]	Сагова О.В. [12]	Пономаренко Є.Б. [11]	Голубка Я.В. [2]
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Залежно від терміну утримання, від періоду інвестування (довгострокові, поточні)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
За відношенням до власності (засвідчують право власності, не дають права власності)	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-	+	
За ступенем впливу на об'єкт інвестування (з незначним впливом, суттєвим впливом, повний контроль)	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-		
За призначенням (призначені для продажу, не дають права власності)	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-		
Залежно від виду відносин (засвідчують відносини позики, засвідчують право власності на частку в майні)	-	-	+	-	+	-	-	-	+	-		
Залежно від видів придбаних паперів (боргові, пайові)	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-		+
За характером участі в інвестиційному процесі, формою інвестування (прямі, портфельні)	-	-	-	+	-	+	+	-	-	+		

Продовження табл.2

<i>1</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
За формою власності ресурсів інвестування (приватні, державні, іноземні, спільні)	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-		
За регіональною ознакою (внутрішні, зовнішні)	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-
За ступенем ризику (без ризикові, ризикові)	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
За ступенем контролю діяльності (інвестиції у пов'язані сторони, ін.. інвестиції)	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
За призначенням (дольові, боргові)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Залежно від ступеня ліквідності	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Для цілей оподаткування (прямі, портфельні)	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
За метою утримання (з метою отримання прибутку, отримання соціального ефекту)	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
За видами забезпечення (випущенні під заставу, нічим не забезпечені)	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
За характером оподаткування (дохід від яких оподатковується, не оподатковується)	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-
Залежно від способу виплати доходу (у товарній, у грошовій формі)	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
Залежно від джерел інвестування (власні, запозичені, залучені)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-

Джерело: узагальнено автором на основі досліджених джерел

Проаналізувавши наведені критерії класифікації фінансових інвестицій, можна переконатися, що принципово важливими є поділ фінансових інвестицій за терміном їх утримання, з позиції власності (корпоративні, боргові) та з метою оподаткування. Класифікація за терміном утримання передбачена П(С)БО та широко застосовується на практиці. Класифікація за відношення до власності не передбачена нормативними актами, що регламентують ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, і, водночас, є важливою для користувачів.

Для цілей оподаткування фінансові інвестиції поділяються на прямі та портфельні. Прямі фінансові інвестиції передбачають внесення коштів або майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою, а портфельні - придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку (за винятком операцій із купівлі акцій як безпосередньо платником податку, так і пов'язаними з ним особами, в обсягах, що перевищують 50 % загальної суми акцій, емітованих іншою юридичною

особою, які належать до прямих інвестицій).

Принципово важливим є поділ фінансових інвестицій на:

- фінансові інвестиції, що засвідчують корпоративні права (корпоративні);

- фінансові інвестиції, що мають боргову природу (боргові).

Зазначений поділ є необхідним для оцінки і розмежування економічно неоднорідних фінансових активів з наступним їх відображенням у обліку та фінансовій звітності. Слід зазначити, що в досліджуваних підприємствах користувачі фінансової звітності надають більшу перевагу саме поділу фінансових інвестицій на корпоративні та боргові, ніж рекомендованій стандартами обліку класифікації за ступенем контролю діяльності: в пов'язані сторони за методом обліку участі в капіталі, в інші інвестиції пов'язаних сторін та інвестиції в непов'язані сторони.

Поділ фінансових інвестицій на корпоративні та боргові дасть змогу спростити класифікаційні ознаки фінансових інвестицій, оскільки зникне потреба в класифікації боргових фінансових інвестицій за ступенем впливу інвестора на об'єкт інвестування, а для корпоративних фінансових інвестицій не потрібно буде визначати мету їх утримання [5, с. 61].

У сучасних умовах вважаємо за доцільне ввести поділ фінансових інвестицій за видами забезпечення, оскільки це дасть змогу підвищити довіру та зацікавленість інвесторів. За видами забезпечення фінансові інвестиції варто поділяти на такі:

- цінні папери, випущені під заставу рухомого чи нерухомого майна;
- цінні папери, випуск яких нічим не забезпечений.

Поділ фінансових інвестицій за характером оподаткування на ті, дохід за якими оподатковується, і ті, дохід за якими не підлягає оподаткуванню, дозволить бачити, яким чином бюджетні відрахування впливають на результат від операцій з цінними паперами.

Цінні папери можуть випускатися під заставу чи під гарантію. Заставою виступає рухоме чи нерухоме майно, фондові цінності, майбутні податкові платежі, дохід від проекту, а випуск цінних паперів під гарантію передбачає їх забезпечення гарантованими зобов'язаннями чи реорганізаційними цінними паперами.

Практично кожен дослідник обґрунтовує власні підходи до вибору класифікації фінансових інвестицій, повністю або частково використо-

вуючи нагромаджений досвід з цих питань. При цьому автори не замислюються над необхідністю таких перевантажених класифікацій та можливістю їх практичного застосування.

Аналізуючи вище зазначені види фінансових інвестицій, їх класифікаційні ознаки, нами було запропоновано класифікацію, яка на нашу думку є найбільш ефективною у використанні в процесі господарської діяльності, і яка надасть інформацію про той чи інший вид фінансових інвестицій (рис.1, 2).

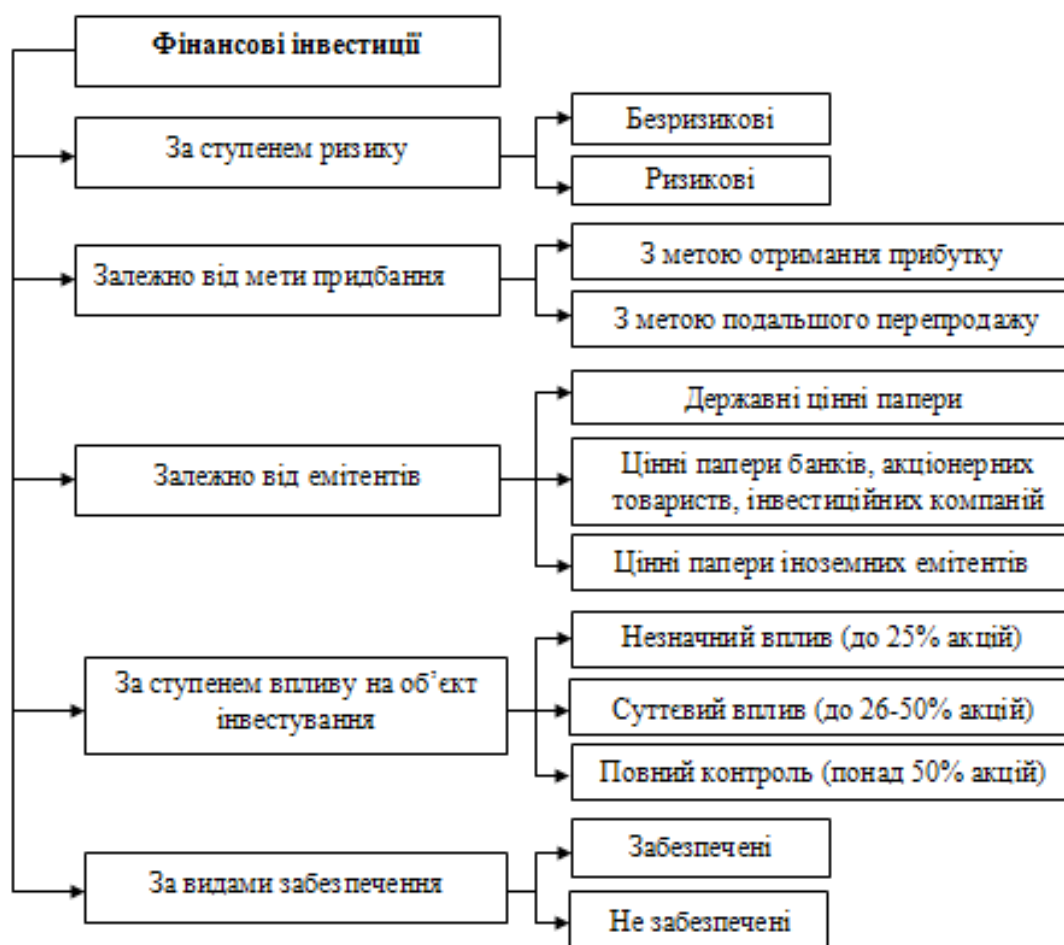

Рис 1. Класифікація фінансових інвестицій для цілей внутрішнього контролю
Джерело: самостійна розробка автора

Запропонована класифікація враховує необхідність відображення операцій із фінансовими інвестиціями на відповідних рахунках аналітичного обліку та допоможе у наданні достовірної інформації для різних користувачів: акціонерів, інвесторів, кредиторів.

Взагалі питання класифікації фінансових інвестицій потребує подальшого і більш глибокого дослідження через те, що від науково обґрунтованої класифікації і залежить правильне відображення в обліку

операцій з фінансовими інвестиціями. Саме економічно обґрунтована класифікація, яка здійснюється для досягнення певних цілей і полягає у спроможності інвестора реалізувати свою стратегію на фінансовому ринку є основою організації обліку фінансових інвестицій.

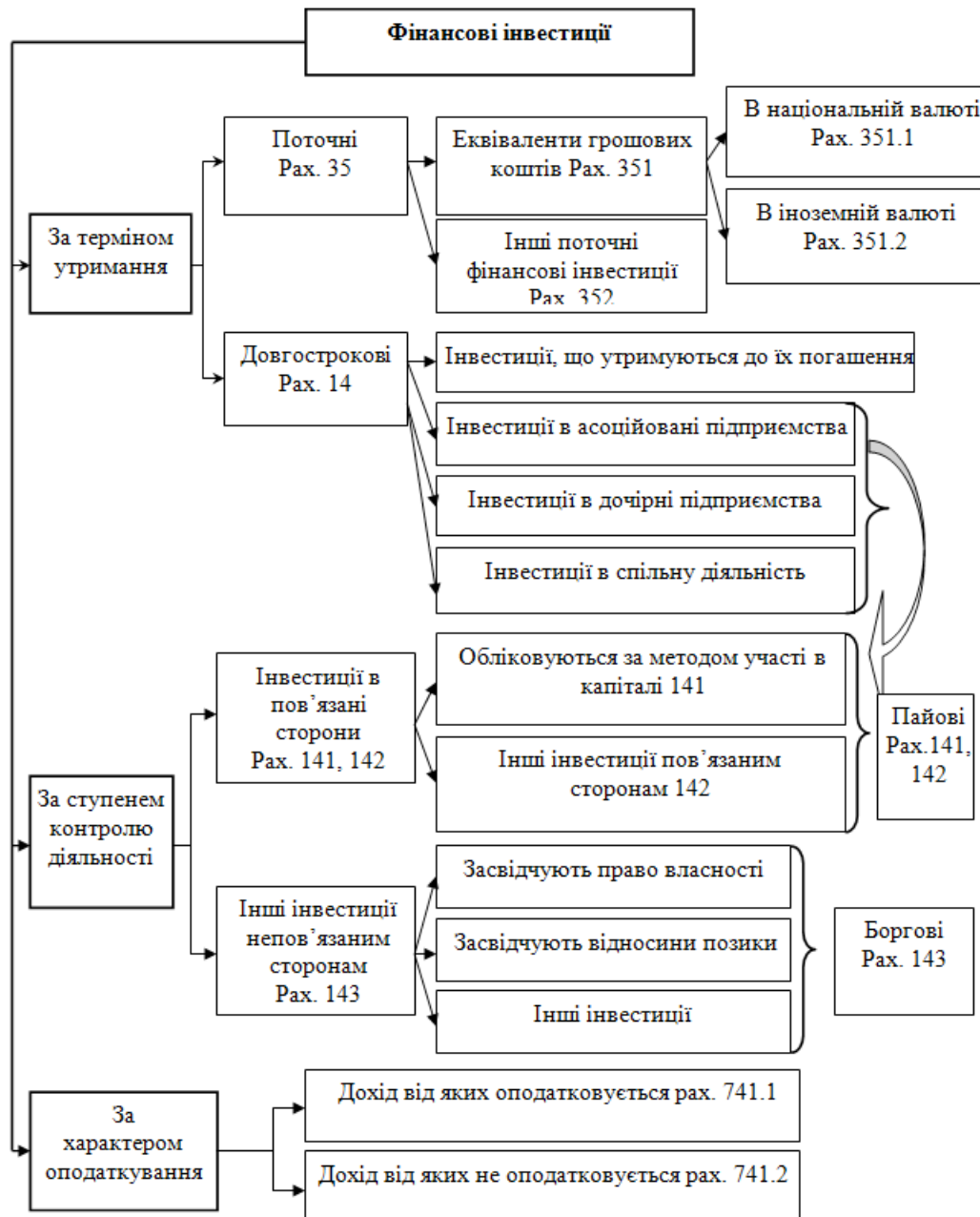

Рис. 2. Класифікація фінансових інвестицій для цілей обліку

Джерело:самостійна розробка автора

Висновки. Таким чином, дослідження авторських підходів, рекомендацій міжнародних стандартів і зарубіжної практики свідчать, що класифікаційних ознак поділу фінансових інвестицій є чимало, а одні й ті самі фінансові інвестиції за формальними ознаками можна класифікувати по-різному залежно від мети та умов їх придбання. Відповідно до цього

доцільним видається удосконалення класифікації відповідно з існуючими вимогами користувачів щодо отримання інформації про фінансові інвестиції. Такий підхід дасть змогу вирішити ряд проблемних питань, що пов'язані з запитами потенційних і функціональних інвесторів щодо отримання неупередженої та достовірної інформації пов'язаної з вкладенням інвестицій. Окрім цього, в подальшому, варто розвивати такий напрям наукових досліджень як аналіз ефективності фінансових вкладень (інвестицій) з урахуванням їхніх видів. Іншими словами, можливе подальше використання класифікації з метою не лише удосконалення організації та методики обліку, а й задля обґрунтування управлінських рішень на основі використання результатів проведених аналітичних розрахунків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положение бухгалтерского учёта 19/02 “Учет финансовых вложений”: утв. приказом Министерства финансов Российской Федерации от 10.12.2002 г. № 126 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.referent.ru/law>
2. Голубка Я.В. Актуальні питання обліку фінансових інвестицій / Я.В. Голубка // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2005. – №1. – С. 109-115.
3. Гордополова, Н. В. Теорія і практика організації обліку фінансових інвестицій [Електронний ресурс] / Н. В. Гордополова, Н. М. Головай // Електронне наукове фахове видання “Ефективна економіка”. 2013. – №1. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=828>
4. Дерун І.А. Сутність фінансових інвестицій та гармонізація їх обліку з міжнародними стандартами фінансової звітності [Електронний ресурс] / І.А. Дерун // Сталий розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2013. – №1. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2013_1/280.pdf
5. Кирильєва Л. О. Інформаційно-методичні аспекти обліку фінансових інвестицій відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності / Л.О. Кирильєва, М.В. Кашпур // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. праць / Редкол.: О. І. Черевко (відпов. ред.) та ін.; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Харків. – 2008. – Вип. 1(7). – С. 89-96.
6. Клим Н.М. Удосконалення класифікації фінансових інвестицій [Електронний ресурс] / Н.М. Клим // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.06. – 380 с. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltsu/21_6/205_Kly.pdf
7. Крупка Я.Д. Моделювання обліку фінансових інвестицій / Я.Д. Крупка // Вісник

- Київського національного торговельно-економічного університету: міжнародний семінар “Управління конкурентоспроможністю підприємств”. – 2008. – №5. – 276с.
8. Лисенко О. Що таке фінансові інвестиції, їх види, класифікація та первісна оцінка [Електронний ресурс] / О.Лисенко, Г. Уманців // “Дебет-кредит” – 2001. – № 23. – Режим доступу:<http://www.dtk.com.ua/debet/ukr/2001/23/23pr4.html>
 9. Литвин З. Аналіз ефективності фінансових інвестицій [Електронний ресурс] / З. Литвин // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”. – 2011. – Вип. 9. – Частина 3. – 385 с. – Режим доступу: [ttp://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ecan/2011_9_3/pdf/lytvyn.PDF](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ecan/2011_9_3/pdf/lytvyn.PDF)
 10. Пересада А.А. Портфельне інвестування: навч. посібник [Електронний ресурс] / А. А. Пересада та інш. – К.: КНЕУ. – 2004. – 408 с. – Режим доступу:<http://publib.if.ua/part/3610>
 11. Пономаренко Є.Б. Бухгалтерський облік і контроль операцій з фінансовими інвестиціями: теорія і методика: Наукова доповідь за дисертацією на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: спец. 08.00.09. – “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” / Є.Б. Пономаренко. – Житомир: ЖДТУ. – 2012. – 36с.
 12. Сагова О.В. Класифікація фінансових інвестицій та її облікова інтерпретація [Електронний ресурс] / О.В. Сагова // ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”. – 2009. – Режим доступу: <http://ir.kneu.kiev.ua:8080/itstream/2010/516/1/Sagova%20O%20V.pdf>
 13. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб’єктів господарювання: навч. Посібник / О.О. Терещенко. – К. : КНЕУ. – 2003. – 554 с.
 14. Чабаненко Ж.М. Особливості відображення фінансових інвестицій у фінансовому обліку за методом участі в капіталі [Електронний ресурс] / Ж.М. Чабаненко, Ю.С. Примуш // Економічний простір. – 2012. – № 58. – Режим доступу: [ttp://www.nbuv.gov.ua/ortal/Soc_Gum/Ekpr/2012_58/statti/36.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/ortal/Soc_Gum/Ekpr/2012_58/statti/36.pdf)
 15. Шаповалова А.П. Облікова класифікація та оцінка фінансових інвестицій: вітчизняний та зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / А.П. Шаповалова, С.Р. Опанасюк // Вестник национального технического университета «ХПИ». – 2010. – №63